

Nr 267.

Av herr Hjalmarson, om vissa åtgärder till förlikningsväsendets förstärkning.

I september 1948 framlade socialstyrelsen resultaten av en av riksdagen 1945 begärd utredning i fråga om förstärkning av förlikningsväsendet. Detta förslag har varit föremål för remissbehandling bl. a. hos de stora organisationerna på arbetsgivar- och arbetstagersidan. Man kan säga, att förslaget — bortsett från ett par mindre väsentliga detaljer — vann samstämmig tillstyrkan från dessa håll.

Med anledning av förslaget ha i administrativ väg våren 1949 bestämmelser utfärdats, som trygga ordnad semesterledighet för distriktsförlikningsmännen. Bortsett härifrån har förslaget icke lett till annan åtgärd från Kungl. Maj:ts sida än att i årets statsverksproposition under femte huvudtiteln, innefattande anslag till socialdepartementet, föreslagits en klyvning av det nuvarande västra eller fjärde förlikningsmannadistriktet i två, varigenom antalet distriktsförlikningsmän skulle utökas från 7 till 8, varjämte åt socialstyrelsen skulle uppdragas att utanordna ersättningar för mistade löneförmåner till särskilda förlikningsmän och ledamöter av förlikningskommissioner.

Då jag anser, att starka skäl tala för att socialstyrelsens mycket försiktigt hållna förslag i allt väsentligt utan dröjsmål genomföres, får jag för denna mening anföra följande allmänna motivering.

På arbetsmarknadens parter och deras organisationer ankommer det att själva ordna upp sina inbördes mellanhavanden genom direkta förhandlingar. Endast när sådana förhandlingar visat sig ej leda till enighet ha de statliga medlingsorganen att ingripa. Förlikningsinstitutionen är därför att betrakta som ett slags beredskapsåtgärd.

Institutionen består nu av sju med fasta årsarvoden ersatta distriktsförlikningsmän — eller lika många som vid institutionens tillkomst år 1906. Härtill kommer sedan år 1921 såsom en sammanhållande länk socialstyrelsens förlikningsmannaaexpedition med en förste byråsekreterare som chef. Till institutionen få också räknas de särskilda förlikningsmän och medlingskommissioner, som från fall till fall förordnas för att handlägga tvister, som beröra flera än ett förlikningsmannadistrikt. Till sådana uppdrag föredraga parterna personer, som äro kända för opartiskhet och duglighet men också för erfarenhet som medlare. Det är därför ganska naturligt, att vid valet av sådana särskilda förlikningsmän och ledamöter i medlingskommissioner i främsta rummet ifrågakomma förutvarande och nuvarande distriktsförlikningsmän, d. v. s. personer som äro rutinerade i förlikningsarbetet.

Denna beredskapsorganisation har i stort sett varit oförändrad sedan

1906 eller i allt fall 1921. Det behöver ej närmare utvecklas hurusom kollektivavtalsväsendet och förhandlingsväsendet sedan denna tid undergått en ofantlig utveckling. Förlikningsinstitutionens arbetsuppgifter ha också kraftigt ökats. Såsom framgår av socialstyrelsens utredning och uppgifterna i statsverkspropositionen har antalet förhandlingsärenden för de sju distriktsförlikningsmännen ökat från 160 år 1923 till 395 år 1947 och 352 år 1948. Antalet förordnade särskilda förlikningsmän och kommissioner uppgick till 6 resp. 3 år 1923 men till 57 resp. 30 år 1947 och 71 resp. 36 år 1948. Under sistnämnda år förordnades distriktsförlikningsmän i 101 fall såsom särskild förlikningsman eller ledamot av medlingskommission.

Under åren 1945—1948 var tillgången på rutinerade förlikningsmän påfallande knapp, och de enskilda förlikningsmännens uthållighet sattes på hårda prov. För parterna föranleddes härav i vissa fall dröjsmål med begärd medling och ibland också andra olägenheter, t. ex. dubbelförhandlingar eller tveksamhet eller förskjutningar i fråga om fastställda sammanträdes-tider. Sådana olägenheter äro påtagliga, då det ofta är fråga om ganska stora förhandlingsdelegationer på såväl arbetsgivar- som arbetstagersidan, sammansatta av i sin verksamhet strängt upptagna personer. När den period av lönestopp som för närvarande löper gått till ända, kan man vänta sig att förlikningsinstitutionen ånyo kommer att ställas på hårda prov. Påpekas må, att helt nyligen en framstående medlare avlidit och att en annan av de mest anlitade medlarna övergått till verksamhet, som ej torde tillåta honom att i fortsättningen ställa sig till förfogande för medlingsuppdrag.

Situationen kräver enligt vår mening, att snara åtgärder vidtagas för förlikningsinstitutionens förstärkning. Kostnaderna för en sådan förstärkning av den ifrågavarande beredskapsorganisationen synas synnerligen blygsamma i betraktande av de värden som stå på spel, därest arbetsfreden hotas även bara på ganska begränsade avsnitt av arbetsmarknaden.

Det är också angeläget, att alla sådana ändringar i hittillsvarande ordning vidtagas, som kunna leda till smidigaste möjliga anordnande av förlikningsverksamheten.

Under återopande av ovan anförda synpunkter hemställas, att riksdagen måtte bevilja medel för utökning av antalet förlikningsmannadistrikt från nuvarande sju till av socialstyrelsen föreslagna tio distrikt, vilket förslag tillstyrkts av samtliga hörda remissinstanser utom statskontoret. En sådan utökning är, såsom socialstyrelsen i sin utredning (s. 43—45) framhållit, påkallad ej bara för att lätta arbetsbördan i de tre mest arbetstyngda distrikten utan även för att erhålla ett större urval av lämpliga personer för särskilda medlingsuppdrag, då erfarenheten visat, att det är mycket svårt att få parterna att såsom sådan medlare acceptera en person, som icke varit eller icke är mera fortlöpande verksam som förlikningsman.

Ehuru det ankommer på Kungl. Maj:t att fastställa den närmare distriktsindelningen, förutsättes här, att utökningen i enlighet med socialstyrelsens förslag sker genom en uppdelning av de nuvarande första, tredje och fjärde förlikningsmannadistriktet. Vad särskilt det tredje distriktet beträffar ha

delade meningar yppats om lämpligheten av den föreslagna nya distriktsindelningen, enligt vilken Malmöhus län utom Hälsingborgs stad med Luggude domsaga skulle utgöra ett distrikt — det femte — medan ett nytt distrikt med blivande beteckning som det fjärde skulle omfatta sistnämnda del av Malmöhus län samt vidare Kristianstads och Blekinge län. Även om det nya fjärde distriktet genom sin utsträckning skulle bli rätt svårskött ur kommunikationssynpunkt, synes förslaget dock vara det lämpligaste med hänsyn till fördelningen av antalet ärenden. Besvärligheterna i fråga om resor i detta distrikt synas få uppvägas därav, att enligt hittillsvarande erfarenhet antalet förhandlingsärenden i detta nya distrikt skulle komma att bli något mindre än inom flertalet andra distrikt.

En lämplig beredskapsåtgärd vore, att socialstyrelsen bemyndigas att förordna tillfällig förlikningsman för handläggning av vissa distriktsärenden, när den ordinarie distriktsförlikningsmannen icke inom rimlig tid kan tillgodose uppkomna anspråk på medling. Förfarandet bör kunna ske snabbt och icke såsom nu under avvaktan på beslut i konselj i anledning av skriftligt motiverad framställning. Att så kan ske är av vikt ej endast för parterna i de ifrågakommande arbetstvisterna, som antagligen komma att vara av mindre omfattning, utan även för förlikningsmannen, som behöver kunna nära nog omgående erhålla besked för att kunna planera sitt arbete.

Av samma skäl synes det vara av vikt att åt socialstyrelsen uppdrages att i särskilda situationer medgiva distriktsförlikningsman ersättning för mistade avlöningsförmåner vid tjänstledighet, när så oundgängligen erfordras för att parternas anspråk på medling skall kunna tillmötesgåas.

Samma skäl, nämligen behovet av snabba besked, kan icke åberopas för socialstyrelsens förslag i fråga om bemyndigande för socialstyrelsen att förordna semestervikarier för distriktsförlikningsmännen samt att besluta om ersättning åt sådana vikarier. Då dessa vikariat kunna betraktas som en prövotid för eventuellt förordnande i en framtid som distriktsförlikningsman, synes det lämpligt att Kungl. Maj:t förordnar dylika vikarier. Även frågorna om ersättningar till vikarierna synas böra handläggas av Kungl. Maj:t.

Distriktsförlikningsmännens arvoden, som nu sedan 1933, då de senast nedsattes, utgå med 6 500 kr. för år i fyra distrikt och med 7 000 kr. i tre distrikt, böra höjas till 8 000 kr., lika för alla distrikt.

Vad i socialstyrelsens utredning anförts om förlikningsmännens befattning med ärenden, som röra även eller uteslutande tjänstemän, underkastade ämbetsmannansvar, synes mig välbetänkt. Dessa tjänstemannagrupper förhandlingsrätt är föremål för särskild utredning. I avvidan på resultatet av denna utredning torde förlikningsinstitutionens befattning med tillhörande spörsmål få fortgå efter hittills praktiserade linjer.

Institutet opartisk ordförande är av stor betydelse. Den offentlige medlingsmannen bör i sin verksamhet som sådan tillhandahållas och avlönas helt av staten samt i lag vara förbjuden att av part betinga sig eller motaga särskild ersättning. Men om två parter av förhandlingstekniska eller andra skäl vilja låta en förhandling ske under ledning av opartisk ordförande

de, synas de böra ha full frihet att tillkalla den enligt deras mening lämpligaste personen, även vederbörande distriktsförlikningsman, och giva honom skäligen ersättning för hans arbete. Den opartiske ordförande, som i smyg betingade sig högre ersättning eller annan materiell förmån från den ena parten, skulle snart ha förverkat parternas förtroende och därigenom göra sig omöjlig som förlikningsman. Med hänsyn härtill förstår jag socialstyrelsens intresse av att ha uppsikt över och att kunna följa förlikningsmännens verksamhet även som opartiska ordförande, ehuru sådan verksamhet i princip måste anses vara för staten helt ovidkommande såsom varande en de ifrågavarande arbetsmarknadsparternas egen angelägenhet. Jag beaktar också socialstyrelsens uttalanden att statsverket endast i undantagsfall bör belastas med kostnader för särskild förlikningsman i distriktsärenden, vilket skulle kunna inträffa i fall, där parterna anlitate annan än vederbörande distriktsförlikningsman som opartisk ordförande i en lokal tvist och efter förhandlingarnas strandande hemställde om förordnande för opartiske ordföranden som särskild förlikningsman. Sådana av socialstyrelsen beaktade kostnadsskäl torde dock få anses vara mindre vägande än synpunkten att parterna erhålla den medlare, som är för uppgiften lämpligast. Med det nu anförda har icke annan erinran gjorts mot vad i socialstyrelsens utredning anförts i frågan än att icke alltför snäva ekonomiska synpunkter böra anläggas på ärenden, som röra frågor om förordnande av särskild förlikningsman i distriktsärenden.

Socialstyrelsen har i sitt förslag upptagit frågan om en viss uppmjukning av nu gällande förbud för förlikningsman att åtaga sig skiljemannauppdrag och har under åberopande bl. a. av att inom vissa fack — särskilt de enskilda järnvägarna, tobaksindustrien och tidningstypograferna — gälla förhandlingsordningar, där förlikningsmannens och skiljedomarens roller ej äro strängt åtskilda, samt vissa under senare år inträffade fall, där parterna påyrkat förlikningsmans medverkan som skiljedomare i aktuella frågor, ifrågasatt att i undantagsfall socialstyrelsen skulle äga medgiva förlikningsman rätt att åtaga sig visst skiljemannauppdrag. Detta förslag har mötts med tvekan av Svenska arbetsgivareföreningen, som förklarar sig närmast vara beredd att avstyrka detsamma, samt av Landsorganisationen. Onekligen föreligger en fara för förlikningsmännens auktoritet, därest de skulle i större utsträckning jämsides med sin medlarverksamhet fungera såsom skiljedomare. Det förtjänar emellertid erinras, att enligt nu gällande ordning medlingslagen i tillämpliga delar gäller också för en förutvarande förlikningsman eller annan medlare, när han fullgör ett speciellt offentligt medlingsuppdrag. Huruvida han på parternas uppdrag äger åtaga sig efter slutfört medlingsuppdrag att fungera som ordförande i en förliknings- och skiljenämnd inom det facket kan vara en öppen fråga. En viss säkerhetsventil kan sålunda vara påkallad, så att i särskild situation möjligheten att anlita en erfaren förlikningsman för sådan uppgift hålles öppen. Dispenser av nu ifrågavarande art synas dock böra förekomma endast i sällsynta undantagsfall och först efter medgivande av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall.

Däremot förordas socialstyrelsens förslag om slopande av nu gällande förbud för förlikningsman att åtaga sig förordnande att vara opartisk ordförande enligt 3 kap. av 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt. Det nuvarande förbudet har i vissa fall, såsom framhållits i socialstyrelsens utredning, visat sig vara obekvämt. Det kan påpekas, att så särskilt måste bli va fallet, när en tvistefråga berör två arbetstagarorganisationer, varav den ena är underkastad bestämmelserna i nämnda 3 kap., medan den andra förhandlar enligt medlingslagen.

I socialstyrelsens betänkande föreslås en viss justering av nuvarande medlingslag i syfte att anpassa den efter nu gällande förhållanden. Det förordas, att detta förslag godkännes, dock med följande jämkningar.

I 1 § bör bibehållas nuvarande lags andra stycke angående s. k. fackförlikningsmän. Vidare synes det av socialstyrelsen föreslagna nya andra stycket böra erhålla lydelse i enlighet med vad statens avtalsnämnd i sitt remissyttrande föreslagit. Ur 2 § synes den föreslagna nya tredje att-satsen böra utgå.

I 8 § synes, i enlighet med vad ovan sagts, i det föreslagna sista stycket »socialstyrelsen» böra utbytas mot »Konungen».

I 11 §, st. 1, synes — med anledning av gjort påpekande av länsstyrelsen i Malmöhus län — viss omformulering av socialstyrelsens förslag böra vidtagas.

I 12 § synes, som Landsorganisationen i sitt remissyttrande påpekat, onödigt att uppställa dubbelt rekvisit.

En synnerligen viktig angelägenhet är anordnandet av en statens förhandlingsvåning. Socialstyrelsens förslag i detta avseende avser tydligen endast ett av de rådande förhållandena betingat provisorium. Av byggnadsstyrelsens yttrande i ärendet framgår, att ej ens ett sådant provisorium kan genomföras i nuvarande läge, innan lantbruksstyrelsen flyttat till Rosenbad, vilket först kan ske, sedan nedre justitierevisionens lokalfråga blivit löst. Frågans betydelse har understrukits i åtskilliga remissvar med stort eftertryck. Jag erinrar vidare, att såväl i Danmark som i Norge de större förhandlingarna föras i av staten tillhandahållna, mycket ändamålsenligt utrustade särskilda lokaler. Frågan om en liknande ordning också i Sverige bör ägnas fortsatt uppmärksamhet och så snart som möjligt bringas till en tillfredsställande lösning.

Lika med socialstyrelsen anser jag, att lagen om särskilda skiljedomare i arbetstvister numera saklöst bör kunna försättas ur kraft.

Lika med vad föredragande departementschefen i statsverkspropositionen uttalat anser jag, att förlikningsmannae Expeditionen bör kvarbli va under socialstyrelsen. Jag föreslår, att Expeditionen beredes ställningen av egen byrå inom socialstyrelsen, och ansluter mig jämväl i övrigt till socialstyrelsens förslag rörande byråns personalutrustning, sådant detta förslag i visst avseende modifierats vid socialstyrelsens ställningstagande till biträdesutredningens förslag. Med hänsyn till vikten och betydelsen av de grupper av ärenden, som handläggas å Expeditionen, och till att denna numera är den huvudsakliga kontaktförmedlingen mellan socialstyrelsen och arbetsmark-

nadens organisationer anser jag det icke bara påkallat utan angeläget, att dithörande ärendegrupper bli inom styrelsen representerade genom en egen byrå. Statens lönenämnd har i remissyttrande över socialstyrelsens förslag givit uttryck för uppfattningen, att byråchefstjänsten på expeditionen icke borde få förenas med uppdrag såsom distriktsförlikningsman. Med anledning härav må framhållas, att det måste anses ändamålsenligt, att byråchefen liksom också andra befattningshavare på expeditionen har praktisk erfarenhet från förlikningsarbetet och fortlöpande upprätthåller nära kontakter med organisationerna på ömse sidor, något som bäst främjas genom att han i allt fall för någon tid fungerar som aktiv förlikningsman. Jag erinrar om att de tre sekreterare, som sedan expeditionens tillkomst år 1921 tjänstgjort å densamma, samtliga fullgjort uppdrag som distriktsförlikningsman kortare eller längre tid.

Ytterligare får jag understryka lämpligheten av att genom expeditionens försorg lämpliga stenografer och maskinskriverskor ställas till medlingsorganens förfogande, särskilt vid förhandlingar av större omfattning. En återgång till systemet att vid sådana förhandlingar anlita sekreterarbiträde synes också vara att förorda.

I fråga om kostnadsberäkningen för de förslag som ovan framförts får jag anföra följande.

En ökning av distriktsförlikningsmännens årsarvoden till 8 000 kr. samt tillsättandet av tre nya distriktsförlikningsmän skulle draga en kostnad av tillhoppa 33 000 kr. Härtill komma vissa utgifter för tillfälliga förlikningsmän samt ersättningar i vissa fall till distriktsförlikningsmän för mistade avlöningsförmåner, vilka kostnader äro svårberäknade men icke torde uppgå till några större belopp. Nuvarande anslag å 140 000 kr. till Förlikningsmän för medling i arbetstvister m. m.: Avlöningar synes förslagsvis böra höjas med 35 000 kr. till 175 000 kr.

Anslaget till Förlikningsmän för medling i arbetstvister m. m.: Omkostnader, som för närvarande är på 30 000 kr., skulle belastas med vissa ytterligare smärre belopp för expenser och resor för de nytillkommande tre distriktsförlikningsmännen och dessutom med utgifter för stenograf- och maskinskrivningshjälp samt sekreterarbiträde, varför anslaget förslagsvis synes böra höjas till 40 000 kr.

Förslaget om förlikningsmannae Expeditionens förändring till byrå och i samband därmed berörda personalförstärkningar skulle föranleda öknningar av anslagen till socialstyrelsen för avlöningar, nämligen med dels skillnaden mellan lönen till förste byråsekreterare (Ca 29) och byråchef (Ca 33), uppgående till 2 304 kr., dels till en förste byråsekreterare (Ca 27), uppgående till 11 988 kr., dels skillnaden mellan lönen till ett kanslibitråde (Ca 11) och en kansliskrivare (Ca 15), uppgående till 1 044 kr. Dessa beräkningar, som utvisa en kostnadsökning på tillhoppa 15 336 kr., basera sig på grundlöner i lägsta löneklassen inom resp. lönegrad. Ytterligare tillkommer, att expeditionen torde behöva förses med stenografikunnigt biträde.

I enlighet med det ovan anförda och under hänvisning i tillämpliga delar till den i socialstyrelsens utredning anförda närmare motiveringen får jag hemställa,

att riksdagen måtte bevilja medel för utökning i huvudsaklig anslutning till socialstyrelsens förslag av antalet distriktsförlikningsmän från sju till tio;

att riksdagen måtte bevilja medel för möjliggörande av att distriktsförlikningsmännens årsarvoden fastställas till ett belopp av 8 000 kr., lika för alla;

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om fortsatt utredning i syfte att anordna en statens förhandlingsvåning i anslutning till förlikningsmannaexpeditionen; samt

att riksdagen måtte besluta om ombildning av socialstyrelsens förlikningsmannaexpedition till en byrå inom socialstyrelsen samt bevilja erforderliga medel för ovan angiven personalförstärkning.

Jag hemställer slutligen,

att de åtgärder till förlikningsväsendets förstärkning, som förestående förslag åsyfta, bringas i tillämpning från den 1 juli 1950.

Stockholm den 26 januari 1950.

Jarl Hjalmarson.